

Vēl nepazīstamā medijpratība

Soli pa solim tālāk

21.gadsimtā sākam sevi apzināties kā informācijas sabiedrību. Mūsu ikdienas dzīvi caurauz un sev līdz nes dažādās informācijas straumes. Kā mācīties tajās nepazust? Kas ir joprojām mums svešā medijpratība, un kādēļ tai būtu jāklūst par vienu no šodienas cilvēka pamata prasmēm?

Informācijas cilvēka vajadzības

Latvijas Universitātes profesore, pedagogijas doktore Zanda Rubene jau visnotaļ tālajā 2013.gadā, uzstājoties Drošākas interneta dienas forumā ar lekciju “Ko nozīmē dzīvot informācijas sabiedrībā? Izaicinājumi mūsdienu cilvēka sociālajam paradumiem”, pauda pārliecību – tehnoloģiju attīstības ceļā nebūs ilgi jāgaida, kad līdz šim speciāli mācītās un kursus izzinātās digitālās prasmes ierindosies dabisko un agrīnā vecumā apgūto prasmju lokā. Vienlaikus tās, pie kurām “arvien vairāk nāksies piestrādāt”, būs tieši reālās dzīves prasmes, kā kokā kāpšana vai kurpju šņu sasišana. Protams, tas nav jaunums, aizvien virtuozāku darbošanos ar digitālajām tehnoloģijām varam jau aptuveni divas desmitgades. Pedagogu un vecākas paaudzes sūrošanās par bērniem un jauniešiem neesošajām elementārajām prasmēm, kā arī spēju patstāvīgi sevi nodarbināt bez viedierīču klātbūtnes arī, šķiet, uzklāstā jau neskaitāmās vārdu un argumentu kombinācijās. Tas, ko ir vērts eksperta teikt tajā sadzirdēt, ir domāšanas modeļa nomaiņa – ka resursus, ko līdz šim esam ieguldījuši prasmju audzināšanā bērniem vai sevi attīstībā, jāpārorientē uz tām, kuras dabiskā ceļā vairs netiks apgūtas.

Z.Rubene šajā uzstāšanās reizē dalījās ar vēl kādu atziņu par informācijas laikmetu un tā sabiedrību, kas savukārt likumsakarīgi mūs aizved līdz apjaušmai par medijpratību kā vitāli nozīmīgu prasmi šodienas cilvēkam. Aizvien vairāk sāk dominēt tā saucamā netiešā pieredze. Globālā digitalizācija mazpamāzām panākusi to, ka mums vairs nav jābūt kaut kur klātienē, lai spētu teikt – mēs zinām, kā tas izskatās. Taču līdz ar to saasinās risks neadekvāti novērtēt neklātienē pieredzi. Tamdēļ izšķiroša klūst spēja analizēt un kritiski pārbaudīt šo pieredzi, tās ieguves avotiem, kanāliem un saņem-

to vēstījumu formātu. Piemēram, ja skatāmies sižetu par norisēm Ziemeļkorejā, jāprot identificēt šī stāstījuma avotu – ārvalstu komerciālais medijs vai diktatūras režīma ierēdniecība. Līdzīgi ar vēl nesenu satraucošo notikumu atspoguļojumu kaimiņvalstīs Baltkrievijā, Krievijā, kā arī iepriekš tālāk esošajā Ukrainā. Kad savā Facebook ziņu lentē redzam aicinājumus par labu vai pret masku valkāšanu “Covid-19” uzliesmojuma laikā, tās šobrīd vēl ir papildu pūles un šķietami komplicētu spriedumu mehānisms – analizēt un diagnosticēt ieraudzītā virsraksta un zem tā publicētā materiāla pamatotību, kā arī autora uzticamību. Tomēr arvien pieaugošajos infomācijas vējos tieši šī prasme ir tā, kas var palīdzēt ar saknēm noturēties zemē.

Izglītība un zinātkāre

Pasākumu medijpratības vairošanai sabiedrībā it kā ir gana daudz, tomēr tas vēl nav pietiekami, vērojumā par pašreizējo situāciju cilvēku gatavībā pienācīgi apstrādāt viņiem pieejamo informāciju “Druvai” komentē Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas docente, komunikācijas zinātņu doktore Sandra Murinska. Viņa zina teikt, ka bez īpaši uz pašiem medijiem vērsto atbalsta programmu, kas iecerēta analītiskās žurnālistikas sekmēšanai, Latvijā norit dažādi projekti iedzīvotāju izglītošanai, turklāt ne tikai jaunākās paaudzes auditorijai. Arī bibliotēkas aktīvi izmanto savus resursus, lai apmeklētājus iesaistītu šādos semināros un diskusijās.

S.Murinska arī minēja projekta piemēru Latgales reģiona izglītības iestādē, kur pēc “Medijpratības nometnes” jauniešiem dele-

ģēts pienākums organizēt pašiem savu pasākumu tālākai šo prasmju vajadzības un apguves popularizēšanai – klūt par tādiem kā medijpratības vēstnešiem. “Redzu, ka aktivitātes ir, darbība ir, bet tas ir par maz. Sabiedrība to neuztver nopietni, ko pierādījušas arī “Covid-19” laikā pieredzētās situācijas,” pārdomās daļās komunikācijas zinātņu speciāliste, neslēpjot izbrīnu, ar kādu informāciju cilvēki ir gatavi dalīties. Pamatzināšanas un nojausma kādai sabiedrības daļai varbūt jau ir, bet “stresa situācijās tā spēja atšķirt patiesu ziņu no nepatiesas zūd. Nodalīt faktos balstītu ziņu no emocijām”.

Palīdz arī klūdas

Rezumējot situāciju kopumā, S.Murinska atgādina mūžveco patiesību – tam, kam ir zināšanas, ir arī vara. Jo vairāk cilvēks ir interesējies, lasījis, mācījies, realizējis savu zinātkāri, jo labāk spējis izvērtēt, kā informācija veidota. Augstskolas pasniedzēja nepiekrīt, ka – kaut ilgākā laika posmā – medijpratība varētu klūt par automatiski lietotu paradumu, kā aptuveni 20 gados esam pieraduši pie drošības jostu sprādzēšanas automobiļos. Mediju vide mainās ik dienu, un līdz ar to arī prasmei ar šo informāciju darboties ir jāattīstās bez pārtraukuma. Tiesa gan, būs arī sāpīgi mirkļi, bet arī dzīvības varētu līdzēt tikt uz priekšu savas informatīvās telpas objektīvā novērtēšanā: “Jo vairāk uz tā grābekļa uzkāpsim, jo medijpratīgāki kļūsim.”

Pedagogijas teorijās tiek runāts par bērnu spēju risināt konflikta vai bailu situācijas. Šādos stresa mirkļos tiks īstenotas tikai tās rīcības, kas ir pietiekami apgūtas un nostiprinātas miera apstākļos.

■IESĀKT RUNĀT AR JAUNIEŠIEM. Pārgaujas novada jaunieši vienkāršos saspēles uzdevumos gūst ieskatu tik dažādajās – arī vizuālo vēstījumu – interpretācijās.

Foto: NO ALBUMA

● UZZIŅAI

MEDIJU PRATĪBA – tā ir auditorijas prasme lietot plašsaziņas līdzekļus, meklēt un analizēt informāciju un kritiski izvērtēt mediju vēstījumus.

Šādas prasmes sekmē indivīda radošo darbību, kā arī maziņu mediju komunikācijas vienvirziena ietekmi, ļaujot atpazīt un novērst tendenciozas informāci-

jas izplatīšanu. Zinoša auditorija spēj atšķirt plašsaziņas līdzekļus, kas atbalsta un pārstāv kvalitatīvas un uzticamas žurnālistikas principus.

Avots: Latvijas mediju politikas pamatnostādnes 2016.–2020. gadam

Savā ziņā līdzīgu pārliecību par patlaban salīdzinoši drošāko ceļu uz medijpratību apliecinājusi Vidzemes Augstskolas Sabiedrības zinātņu fakultātes lektore, sociālo zinātņu maģistre Liene Ločmele. Intervijā “Re:TV” raidījumam “Ceturta vara” viņa pastāstīja, ka līdz šim vienīgā saikne starp informācijas lietotāju un analītisku pieeju informācijai zinātniski izdevies pamatot ar izglītības līmeni, turklāt – nav būtiski, tieši kādā jomā ir iegūta izglītība. “Medijpratība ir process,” uzsvera pasniedzēja, ironiski pemetinot – nav iespējams iziet medijpratības kursu, saņemt diplomu un visu atlikušo mūžu būt medijpratīgs.

Tātad atliek vien secināt – arī medijpratība savā ziņā ir līdzīga fiziskajai sagatavotībai un tajā ieguldītajām sporta nodarbībām. Atliek vien apņēmīgi un regulāri trenēties.

Kā to mācīties?

Kā jau norādīja komunikāciju zinātņu doktore S.Murinska, aktivitātes medijpratības veicināšanā ir redzamas, tomēr ar to vēl pietiekamam efektam ir par maz. Ļoti līdzīgu secinājumu šovasar rakstu sērijā Latvijas sabiedriskajā medijā (lsm.lv) apliecināja Rīgas Stradiņa universitātes profesore, sociālo zinātņu doktore Anda Rožukalne. Informējot par universitātes paspārnē veiktā pētījuma rezultātiem, viņa vērsusi uzmanību, ka aptaujātie iedzīvotāji gan lielākoties ir dzirdējuši

par medijpratības aktualitāti, bet ar šai tēmai veltītiem pasākumiem gan nav sastapušies. Trīs ceturtdaļas respondentu arī uzskata, ka pirmām kārtām pašam cilvēkam jāuzņemas atbildība par savu medijpratību, vēl vairāk nekā trešdaļa spriež – atbildība par medijpratības vairošanu jāuzņemas izglītības iestādēm.

Jaunietis jauniešiem

Pārgaujas novadā uzsāks visai ilgs medijpratības pasākumu cikls, septiņu mēnešu garumā plānotas vairākas nodarbības, kuru rezultātā jauniešiem būs jāsaņem sava veida rekomendācijas jeb vadlīnijas medijpratības izaugsmei. Šo materiālu pēcāk iecerēts arī izmantot, jau vērsoties pie citām vecuma grupām novadnieku vidū. “Druva”, apmeklējot klātienē pirmo projekta nodarbību, manīja, ka jaunieši medijpratību neuztver kā smagnēju tēmu, lai gan jau ievada nodarbībā katram atklājās kāds zināšanu robs par mediju vidi. Interesanti, ka pat ļoti vienkārši uzdevumi kā kopīga zīmējuma veidošana pa pāriem un nesarunājoties un pēcāk to kopīga skaidrošana ļauj ieskatīties viena un tā paša materiāla atšķirīgajās interpretācijās, kā tas iespējams viena un tā paša notikuma atspoguļojumā dažādos medijos. Nodarbībā uzrunātie jaunieši (lai gan pasākums “Covid-19” aktivizēšanās dēļ galu galā izvēršies mazskaitlīgāks, nekā sākotnēji iecerēts) bija priecīgi par iespēju. Tajāts par medijpratības novērojumiem paziņu lokā, viens no projekta dalībniekiem Gustavs Bērziņš “Druvai” atzina, ka laiku pa laikam sociālajās vietnēs redz neapdomīgu ziņu šērošanu jeb dalīšanos, turklāt tas nav raksturīgi tikai vienaudžiem vai vidējās paaudzes interneta lietotājiem. Arī uz pasākumu atnākusi skolotāja Ina Miece piekrīt, ka medijpratība patlaban ir aktuāla vajadzība visu vecumu un profesiju cilvēkiem, jo īpaši pedagogiem, lai neapzināti neatbalstītu viltus ziņu izplatīšanu.

Vēl reģionālā televīzija “ReTV” pirms pāris nedēļām uzsākusī jaunu raidījumu ciklu “Ceturta vara”, aicinot ekspertus dalīties zināšanās un redzējumā par informācijas laika prasībām, nosacījumiem un medijpratības nozīmi šajā laikā. □

Lappusi sagatavoja
LĪGA SALNITE

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem. Par materiāla saturu atbild SIA “Česu Druva”.

MAF
Mediju atbalsta fonds